

УДК 82:821.161.2:341.743

**УКРАЇНСЬКА НАЦІЯ НА СТОРІНКАХ ХУДОЖНЬОЇ
ЛІТЕРАТУРИ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ 20–50-х РОКІВ ХХ СТ.****О. В. Слоньовська**

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника;
кафедра української літератури;
76018, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57; тел. +380(342)59-60-74*

У статті розглядається міфологічне поняття нації як міфем, міфологем, фрейму, патерну, концепту, архетипу. Образ нації-Діви. Колонізована нація як повія і рабinya у творчості Євгена Маланюка. Народ-колонізатор і народ-колонізований у романі Івана Багряного «Розгром». Політична нація як завершальний етап зрілого й самодостатнього народу. Національна ідея в структурі вітаїстичного національного міфу.

Ключові слова: *міф, міфема, міфологема, фрейм, патерн, концепт, архетип; література української діаспори; міфологічне мислення; геральдика: герби і знамена українського народу.*

Література української діаспори 20–50-х років ХХ ст., на відміну від сучасного їй материкового українського красного письменства, характеризується не тільки унікальним вибором актуальних тем для змалювання, а ще й досить похвальним ракурсом, суттєво відмінною точкою відліку і поглядом, з яких автор має нагоду й бажання оцінювати реальний і подавати художній світ. Найголовнішою причиною цього явища стала кардинальна зміна місця проживання, перехід митців-емігрантів від усталеної і звичної до нової й не завжди прийнятної картини світу. Дж. Гарднер небезпідставно вважав, що переміщення такого типу призводять до подвійності обсервації, власне, до тієї здорової альтернативи, яка для мистецтва просто безцінна.

Якщо З. Фройд міг би внутрішні переживання діаспорного митця підтасувати під комплекс «вини», то Дж. Гарднер визначав їх насамперед, як почуття «тягару» і «втрати». Незважаючи на певні негативи таких конотацій, у свідомості письменника ним особисто обраний як оптимальний вихід із життєвої ситуації, власне, виїзд зі споконвічної національної території завжди породжує «намагання примирити, гармонізувати попередні й нові орієнтації і вони бувають настільки ж плідотворні, як перехідні епохи, наприклад, у Флоренції часів Данте або у шекспірівському Лондоні» [10, с. 606]. Іншими словами, у своїх літературних текстах практично кожен митець-емігрант пробував звести до спільного знаменника те, що існувало реально, те, що могло би здійснитися, якби

не склалися несприятливі для його народу політичні умови, й те, що сам автор пропонував як взірець у власному художньому творі.

Водночас жоден український письменник-емігрант не був цілковито вільним від архетипів і стереотипів, які черпав із власної підсвідомості та життєвих реалій. Отже, й сукупний, міфологічний, образ українського народу, який вимальовував узагальнену ситуацію правдивіше, ніж найоб'єктивніший цифровий статистичний зріз, в національній літературі цього періоду виявився передбачуваним і власне таким, яким його втворювали за законами міфу усна народна творчість, красне письменство, різні види мистецтв і непроста доба першої половини ХХ ст. на українських теренах. Тяглість уже існуючих міфем і міфологем, які трактували націю як «людей» (у Т. Шевченка «люди» – це його земляки-селяни-кріпаки, а також кращі представники української інтелігенції, що не зреклися власного народу, натомість «пани» – це чужинці генетично, колонізатори або «рідні» кровно перевертні), засвідчують лише єдине: народ відбувся, з'явився, нація в часи Хмельниччини заявила про себе бажаною і рівноправною в Європі (у «Великому льоху» Т. Шевченка Україна часів батька Хмеля на рівні міфологеми шлюбу як угоди між дружніми народами характеризує це явище так: «Всі до мене залицялись / І сватати стали» [16, с. 222]).

Інша річ, що надто короткий час національної волі й державності спричинився до своєрідних неполадків у вестибулярному апараті народу, недооцінювання себе самого, невміння розбиратися у вождах і «слідувати національній ідеї» (термін Пантелеймона Куліша), – власне, того, що Ліна Костенко у романі «Берестечко» передала гранично зрозуміло устами Богдана Хмельницького: «Як я втомився бути все на людях! / Важке це діло – влада, булава. / То вони люблять, То вони не люблять. / Та всяк тебе ще й брудом облива. // Умри за них, і то їм буде мало. / Усе віддай – обізвуть хитруном. / Видать, це наше неподільне право – / своїх гетьманів обкидять багном» [8, с. 100]. Хиткість не окріплої, молодой, «неповної» або ж бездержавної нації легко вловлюють вороги, й маніпулюють неполадками в її вестибулярному апараті.

Водночас національний нарцисизм колонізатора збільшує востократ його демонічні можливості й сили. Гординя цілого народу набирає злякисного вираження. Індивід ще може засумніватися у власній правоті, але учасник групи легко піддається навіюванню, не має жодних сумнівів, адже оточення повністю поділяє його нарцисизм. Як підкреслював Е. Фромм, «образа символів групового нарцисизму (наприклад, прапора, особи кайзера, президента чи посла) викликає в масі настільки скажену реакцію, що люди готові підтримати навіть мілітаристську політику своїх лідерів» [15, с. 252-253].

Груповий нарцисизм, різновидами якого можна сміливо вважати расизм, нацизм і шовінізм, культивується Силами Зла через окремих, ними спокушених діячів, упродовж усього історичного часу. Приховані

процеси, що відбуваються у колективній підсвідомості, з часом усе більше наближаються до рівня свідомості, щоб вирватися на поверхню й реалізуватися у реальних учинках і діях, про що мав сміливість сказати у праці «Боротьба з тінню» стосовно німців у першій половині ХХ століття К. Юнг. На багатьох сторінках «Розгрому» Івана Багряного звучить пересторога про закономірну приреченість народів, які обрали місію окупантів. Героїня цього твору Ольга, наприклад, пророчо стверджує німецькому офіцерові: **«Ви подивитесь, що буде з цим “геренфольком”, коли він програє війну!.. А він її програє... І те саме буде з Москвою, коли вона програє. Але цій і виграти не зарадить...»** [3, с. 98-99]. Пророцтво упадку й смерті колонізаторів не випадкове. На основі міфів народів світу та Священних Книг нинішніх релігій можна зробити висновок, що загарбницькими посяганнями окупаційні нації скорочують той свій історичний час, який їм відведено Богом, бо для зла й злочинів витрачають власну вітальну творчу енергію, при цьому занедбавши, а часто й не виконуючи зовсім покладеної на них Господом благочинної місії, яка завжди їм пропонується Силами Провидіння, але далеко не завжди народами реалізується для добра.

Бездержавна колонізована Україна-дівчина без свого національного правителя або й просто видатного лідера (в обох випадках на рівні міфу – її батька або законного подружжя) перетворюється у сиротину або жінку-вдову, якою і її виведено в багатьох творах Кобзаря. Сприятливих умов для становлення, самоідентифікації й побудови власної Української держави не виявилось ні в XVII, ні XVIII, ні XIX, ні навіть у ХХ столітті. Щоразу наша нація наближалася до того етапу, який міг зробити її повноцінною політичною нацією (вже у ХХ столітті – аж тричі: під час Першої світової, в часи УНР і під час Другої світової війни), але недалеко до фінішу неминуче сходила з дистанції. Порівнюючи середовище формування націй колонізаторських і умови для свого, віками окупованого зайдами, народу, герой роману І. Багряного «Розгром» Гриць каже: **«Хотів би я бачити отакий вибраний Богом, перший, ліпший у світі нарід, коли б його отак безперервно тисли, товкли, сікли... мололи... роки, десятиліття!.. Який би у нього був комплекс?! Слід у вже не було б... І ніякого комплексу взагалі»** [3, с. 91]. Таке авторське перетрактування одного з найбільш вживаного ворогами комплексів української меншовартості у звичайнісіньке пожертвування нацією чимось малим (латентними замість явних процесами державотворення) заради великого з метою того, щоб уціліти, вижити, стає важливим вітальним компонентом позитивного українського національного міфу. Водночас І. Багрянний у міфологічному ключі феноменально пояснює причину посягання хворих окупаційних націй на енергію інших, оскільки саме таким чином колонізаторські народи шукають еліксиру безсмертя, знекровлюючи свої жертви.

Персоніфіковані постаті німецької, польської, єврейської та російської націй на сторінках літератури української діаспори нібито позалаштункові, але при уважному прочитанні й інтелектуальний читач, і професійний літературознавець здатні розпізнати Росію в «Родіне-матері», яка постійно «завьот» на криваві діла заради «собіранія земель» (романи Уласа Самчука «Чого не гоїть огонь», Івана Багряного «Маруся Богуславка» та «Подвійне коло»), Польщу – в Маргариті, якою було пожертвовано її правителями-Фаустами, що погодилися на підлий зговір з Мефістофелем-дияволом-Сталінім стосовно операції «Вісла» (романи Уласа Самчука «Чого не гоїть огонь», тетралогія «Волинь»), єврейську – в образі Даліли, яка здатна піти на інтим заради того, щоб випитати у ворога, як саме можна його знищити (роман Уласа Самчука «Чого не гоїть огонь»), фашистську Німеччину – в образі «білявої бестії» і повії (роман Івана Багряного «Розгром»). Бездержавна Україна ХХ ст. на сторінках діаспорної української літератури також набирає вигляду бранки-розпусниці. Т. Салига, говорячи про історію-ревізора, як провідний образ всієї політичної та історіософської лірики Маланюка, підкреслює, що там, де розгортається колізія між Україною і Росією, Україна в цього поета завжди постає розпусною жінкою і отримує «гнівну саркастичну оцінку в барвах найдікших метафор за покіру чужинцям і за недостатність сили духу протистояти їм» [13, с. 10].

Об'єктивно оцінюючи нав'язливо-гротескний персоніфікований образ України, сміємо стверджувати, що поет-вісник дуже ризикував. По-перше, міфологема гетери, «втіхи ката й матері яничарів» [11, с. 81] мала усі ознаки занепадницької, фрустраційної метафізичної конструкції, не пропонувала позитивної реалізації на міфологічному рівні, більше того, програмувала трагічну розв'язку. По-друге, віковічне українське, ментально зафіксоване благоговійне ставлення до неньки й образ матері як найвищий ідеал краси, любові, жертвовності, вступали в гостре протиріччя з нав'язаною Маланюком концепцією держави-мачухи-повії, що брутально розляглася на священній території (через що сам автор називає українське підсоння степовою Елладою, а Київ – Олександрією, іншими словами, порівнює їх із сакральними взірцями мало не міфічних високорозвинених держав – Стародавньою Грецією чи з Єгиптом, столицею якої з величезними духовними надбаннями й найбільшою у світі бібліотекою й було місто Александрія), перетворивши своїм розпусним учинком сакральне місце в юдоль ганьби («*На узбіччі дороги – з Європи в Азію, / Головою на захід і лоном на схід – / Розпростерла солодкі смагляві м'язи / На поталу, на ганьбу земних огид*» [11, с. 53]), засмітивши свій генофонд сім'ям загарбників («...*в дикім лоні, наче камінь, / Монгольське важчає байстря*» [11, с. 89]), а також заразивши свої природно європейські світовідчуття ворожо-чужими, а значить, дуже небезпечними світовідчуттями азійського типу («*Чи ж пропалить синій жар Європи / Азії проказу золоту?*» [11, с. 154]).

Водночас із багатьох віршів цього поета зрозуміло, що, підсвідомо осягаючи власний авторський переступ, «кривавих шляхів апостол» [11, с. 32], «залізний імператор строф» [11, с. 51] час від часу намагався пом'якшити ситуацію, звертаючись до України зі спонуканнями («...Коли ж, *коли ж знайдеш державну бронзу?*...» [11, с. 60] чи й себе самого ставлячи на рівень парії, тобто поряд із бездержавною вітчизною відчуваючи власну трагічну ущербність, як громадянин ущербної нації («*Прости, що я не син, не син Тобі ще, / Бо й ти – не мати, бранко степова!*» [11, с. 48]). До того ж час від часу Маланюкові підсвідомо відкривалося, що запропонована йому нібито Небесним Архівом Україна-розпусниця є хитрою підміною Силами Зла справжньої астральної України. Ось чому поет визнає, що без маски романтичної личини анти-Україна набирає інфернальної сутності Гоголевої панночки: «А може, / й не Еллада степова, / Лиш відьма-сотниківна мертва й гарна, / Що чорним ядом серце напува / І опівночі воскресє марно» [11, с. 11]. Таку іпостась рідного краю поет називає «чорною Елладою», «Антимарією» і свої гнівні прокляття адресує саме їй, а не землі батьків, власне, астральному прототипу держави українського народу.

Доцільно не випускати з уваги, що, за Д. Чижевським, не часи пригнічення й занепаду, а тільки періоди свободи й розквіту благотворно впливають на народ, тому коли таких умов нема, кожна найменша потуга чогось досягти чи змінити оплачуються жертвами, і якщо не обов'язково кров'ю, то вже однозначно великою мірою майже все витраченою снагою, енергією, скаліченими долями всіх представників народу й непродуктивною самореалізацією найкращих, власне, свідомих громадян. Є. Маланюк підсумовував, що українська історія, за кількома винятками, «дає картину суцільного цвинтарища понівечених особистостей і помордованих, покалічених біографій» [13, с. 10]. Утрата віри народу в насущну потребу його присутності на планеті завжди породжує в представників окупованої нації явище суспільної амнезії, яке проявляється трагічною відсутністю самоідентифікації й підміною у її основному кількісному загалі, тобто для українців, оскільки це нація споконвічних хліборобів, найчастіше у селянському середовищі – насамперед православним віросповіданням національної приналежності. «П'ята графа», яка в СРСР стосувалася паспортизованих євреїв безпосередньо, українців першої половини ХХ ст. торкалася ніби опосередковано, але від того не менш болісно, тому й у ХІХ, і в ХХ столітті під час переписів населення знамениті «ін» чи «ов» появлялися навіть у таких прізвищах, які за походженням апріорі не могли бути російськими: Лозов'ягін, Цвіркунов і т. д. Місто, зайняте чужинцями як його привілейованими чужинцями-новоселами – представниками народу-колонізатора (про це вперше сказала О. Кобилянська в романі «Апостол черні»), більше того – єдиними узурпаторами влади, українським селянином уявлялося тріксте-

ром, потворою-хижаком, інфернальною територією, на якій знаходиться небезпечно.

З цієї причини колонізована українська нація без опору поступалася своїми урбаністичними центрами й чільними посадами в них чужинцям, що й зараз роблять практично всі поневолені народи. Містичним страхом українців як споконвічних хліборобів перед урбаністичним укладом життя багато в чому й пояснюється той факт, що більшовицькій тоталітарній системі вдалося практично безперешкодно провести селекцію кріпаків ХХ століття, перетворивши господарів і хліборобів у безправне й покірне колгоспне селянство, яке, не особливо ремствуючи, в другій половині ХХ століття погодилося на існування без паспортів і навіть мізерної оплати за свої каторжні труди, не супротивитися підневільній долі хоча б внутрішніми бродіннями в масах, не опротестувало закон, який прив'язував людину до населеного пункту, а точніше, до конкретної сільради міцніше, ніж у феодальні часи кріпака до свого пана. Цим же явищем можна пояснити й той факт, що роман як питомо міський літературний жанр в українському красному письменстві появився спізнено й навіть ущербно для себе набрав вигляду сільської за тематикою прози.

Український діаспорний роман як породження міської художньої моделі життя виявився романом-експериментом, бо містив здебільшого лише фрагменти міського способу життя й епізодичне міське авторське мислення, що завжди поступалося селянському світогляду письменників. Урбанізаційний центр у таких творах – нібито позалаштунковий персонаж, як, наприклад, Львів («Огненне коло» Івана Багряного) чи Москва («Ротонда душоубців» Тодося Осьмачки). А якщо місто лише називається автором, але зовсім не розкривається його сутність, то закономірно, що в художньому тексті воно діяло як міфема з мінімальною інформацією. Явище такого українського діаспорного романного жанру, як це не прикро визнавати, засвідчувало безпорадність літераторів української еміграції, та й, врешті, і підрадянських письменників (В. Підмогильний «Місто») у змалюванні полісу чи навіть мегаполісу з його контингентом жителів. А тим часом місто в європейській літературі – важливий компонент цивілізованого життя. І це реалія не тільки мистецька, а справжня, життєва.

Згадаймо: на межі XVIII-XIX століть, коли урбаністичні центри здійснили перехід із стадії культури в стадію цивілізації (О. Шпенглер), «перетікання» сільського населення в місто активізувалося. Тим часом кількість населення в місті і його статус пов'язані між собою, але не прямо пропорційно. Наприклад, коли постало питання відкриття університету в Харкові, тут проживало всього 15 000 містян. Проте навіть найменше місто було культурним, адміністративним і політичним осередком, тому захищати національні інтереси в ньому виникала більш доцільна потреба, ніж у селах. Дж. Бірлайн справедливо зауважує, що саме з

причини нерозривного зв'язку міста, держави й храму була пов'язана їхня спільна ключова доля: «Якщо держава зазнавала потрясінь, то відповідно падав престиж богів, і навпаки. Суспільна релігія зливалася з суспільною мораллю: це були два аспекти однієї і тієї ж реальності. Прославити Місто означало те ж саме, що і вознести почесні богам – покровителям Міста» [4, с. 30].

Те, що Ольга Кобилянська устами головного героя роману «Апостол черні» заявила про необхідність бодай мінімального відсотка українців на керівних посадах насамперед у містах, на початку ХХ ст. сприймалося вже не як явище бажане, а як украй необхідне. Водночас міста прирікали пересічну людину на самотність, породжувало втраченість мало не всіх смислів життя. Персонажі відповідних українських літературних текстів драматично переживали урбаністичну дійсність у собі самих, а діаспорні українські митці, які інтерпретували образ українського емігранта в урбанізованій Європі ХХ ст., активно долучаючись до літературного європейського процесу, на кожному кроці відчуваючи ту ж саму непевність у завтрашньому дні, що й літературні персонажі їхніх творів. Іншими словами, створити образ щасливої, оптимістично налаштованої української людини-емігранта не вдалося жодному з найталановитіших українських письменників. Навіть персонажі роману про життя в типовому американському містечку Уласа Самчука «На твердій землі» не так реалізують себе на нових надійних («твердих») теренах, як займаються відтворенням частинки рідного краю на чужині, прекрасно усвідомлюючи, що йдеться про зовсім різні поняття. Подібним до квазі-ідей таких літературних текстів виявилось й реальне конструювання українськими емігрантами національного уряду в екзилі, але й це явище мало хіба що театральне вирішення проблеми Української держави й державності.

Народи, в яких унаслідок грубого втручання ззовні або підпорядкування їх іншим, окупаційним, націям послабилися когерентні (ті, що зв'язують, зчеплюють, такі, що націлені на доцентровий рух збереження цілісності) фактори метафізичного поля, втрачають здатність розуміти роль генія, як і, до речі, національного героя, який теж є різновидом генія (геній-політик), для їхнього ж розвою. Б. Грінченко про таке явище писав афористично: «*Народ-герой героїв* появляє, / шануючи, він їх *вінцем вінчає*: / *Високий дух – високість визнає*. / А раб-народ, як є герой у його, / Він на борця величного свого / Грязь кидає, його камінням б'є» [6, с. 31]. Більше, ніж трьохсотлітній період стагнації і конання на дибі, який пережила українська нація, виявився для неї несмертельним виїмково тому, що Сили Провидіння систематично посилали Україні то Т. Шевченка, то когорту Розстріляного Відродження, то гроно митців української діаспори, то національно свідомих письменників-«шістдесятників». Український народ на сторінках їхніх творів поставав міфологією (у значенні «люди», «раби незрячі, гречкосії»), міфологією (тими,

котрі шукають відповіді на запитання «Що ми? / Чиї сини? яких батьків?/ Ким? за що закуті?» [17, с. 253]), а також відразливим образом «скитської гетери» Є. Маланюка), фреймом, патерном, концептом і навіть архетипом (у прозі І. Багряного, У. Самчука, Т. Осьмачки). Олюднення (персоніфікація) українського народу набиало ознак архетипу, перекодовувало націю з іпостасі рабині в націю-Діву, свідому своєї боротьби і високої мети проявів нечуваної звитяги.

Тож у романі Івана Багряного «Розгром» Україна постає в образі повішеної, а перед цим оголеної німцями і на морозі на камінь замерзлої Ольги. Вигляд прекрасного мертвого жіночого тіла шокує присутніх. Німецьким офіцером Марісом, давно закоханим у цю жінку, але водночас опосередковано причетним до її смерті, Ольга якраз і розцінюється як нескорена, а тому вічна Україна. Слова цієї героїні роману «Розгром» про ворогів української нації стають елементом міфологічної української доктрини, художньо витвореної Іваном Багряним: *«Вони нас знають так, як і марсіян... Нам не важливо, що про нас думають вороги. Важливіше – що ми самі про себе думаємо, важливіше – усвідомити, хто ми насправді... Чи ми щось, чи ми ніщо?.. Ми зросли в тій трагедії, де виживають лише сильні духом, виходячи з неї безмежно загартованими... Ми чекаємо. Спокійно чекаємо на слухний момент для старту»* [3, с. 96-98]. Подібна інтерпретація персоніфікованої України і в романі І. Багряного «Маруся Богуславка»: «Ольга тихо ахнула, Ата стрималась, але скрикнула в душі... *На підставці стояла – Людмила Богомазова! Але яка! Невимовно прекрасна.* Не звичайна Людмила Богомазова, пропаша дівчина, оклепана «генеральна лінія», а... небесно гарна. Печальна й чиста, як янгол!.. У рисах обличчя викарбувана *прекрасна людська душа, очищена в печалі, в великій трагедії... Божеська душа...*» [2, с. 290]. Коли Аталей здогадується, що це автор вклав свою власну душу в розтоптану розпустою партійних перелюбників кохану, то й читачі починають розуміти, що в даному випадку йдеться про персоніфікований образ України-великомучениці. Для розуміння цього явища доречною стає думка Ф. Фелліні про те, що людська цивілізація наполегливо виповідає себе тільки через мистецтво, а також висновок В. Барки про небесний рай, який утілюється лише в мистецтві, а тому мистецтво вище всіх благ і цінностей. Поява генія, як уже було сказано, – це глобальна за величиною подія, але Силам Провидіння йдеться не про нього, а виїмково про те, що він має створити від імені свого народу: «Геній – це нація в одній особі» [5, с. 349]. Л. Костенко цю ж думку висловила ще прозоріше: «Народ шукає в геніях себе» [9, с. 551]. Тож не дивно, що Сили Провидіння посилають генія туди й тоді, коли від його геніального внеску залежить безпосередньо доля окремої нації, а опосередковано – всього світу. Отже, й окремо взятий націоналізм – явище позитивне для людської цивілізації в цілому, й митці Української діаспори це розуміли інтуїтивно.

«Те розуміння націоналізму, яке було властиве Багрянному, думаю, сьогодні для нас прийнятне. Щодо національної ідеї, то в тій формулі, в якій він запропонував, вона теж для нас прийнятна... Це ідея повноцінного буття твоєї нації серед інших народів» [7, с. 8], – справедливо резюмує І. Дзюба. І якщо навіть через десять років після проголошення Україною незалежності її президент Л. Кучма ще неодноразово заявляв, що національна ідея не спрацювала, – такий висновок виявився фрустраційною думкою одиниці, послужливо підказаною вчорашнім колонізатором, який простити ні собі, ні Україні не міг, що вона вирвалася з братських обіймів і, незважаючи на більше нав'язаних їй, ніж чесно обраних правителів, й думки не припускає покликати до свого державного стерня «старшого брата» за тим же меншовартісним принципом, що його Росія насаджувала своїм колоніям завжди, а не думкою політичної української нації, якою наш народ проявляє себе зараз. Остаточне перетворення української нації в політичну з початком російсько-української війни, розв'язаної Путіним у 2014 році, підтвердило літературні пророцтва Є. Маланюка, І. Багряного, Т. Осьмачки.

Усі, без винятку, українські діаспорні письменники першої половини ХХ ст. виявилися однастайними в одному: український народ живий, Україні – бути в центрі Європи, там, де вона запланована як українська Земля Обітована Господом Богом. Найбільш прозорливі з діаспорних українських митців мали мужність категорично не сприймати хибних ідей «України в екзилі» й навіть сміливо виступити проти них. Леонід Череватенко, для прикладу, наводить позицію І. Багряного, який вперто «дискутував із тими, хто песимістично промовляв, ніби Україна загинула, що не треба покладати на неї надії, а слід будувати свою культуру в діаспорі... Багрянний... чудово розумів: є оця земля, і вона належить його народові, а не якомусь іншому» [7, с. 8-10]. Міф реалізації Української держави на європейській території, що його витворювала в муках, сумнівах, письменницьких дискусіях і особистісному баченні проблеми кращими авторами література української діаспори, при всьому своєму збірному понятті мав виразно конструктивний характер. Він містив вагомі дороговкази: держава Україна має воскреснути лише в Україні; провідниками державності повинні стати кращі представники покоління, яке вже народилося; народ, як і та його частина, що в еміграції, так і той основний контингент, що під радянським ігом (у статті «Хотіння бути» О. Ольжич твердив: «Радянська Україна! Чи треба сумніватися, що силоміць накинута ідеологія і штучно витворені настрої в догідний час обернуться там у свою протилежність» [12, с. 186]), повинен досягнути власне минуле, не впадаючи ні в меланхолію і розпач від колишніх поразок, ні в ейфорію від колишньої слави, взяти за зразок кращі сторінки історії, якнайшвидше самоідентифікуватися, точно визначивши, хто з потенційних зовнішніх ворогів найбільше посягає на національну незалежність України та її територію (відсутність держав-

ницького мислення в роки УНР, на думку Є. Маланюка, якраз і погубили її: «Шкода, що *внуки вже не мали / Ненависті й презирства діда / До лапотняка – к а ц а п у р и*, – // Як зараз чую дідів бас. // *Шкода! Бо, може б, не зазнали / Циганських мандрів по чужинах / І не віддали б на поталу / Країну крові та пісень*» [11, с. 127]), – і які свої внутрішні, ментальні риси характеру треба безпошадно викоринити (за Є. Маланюком, «вогню / *На вожденят вошині душі, / На лицедіїв метушню, / На їдь продажної безради, / На яди дідичної зради, / На віковий коловорот / Хохляцьких охів і глупот*» [11, с. 179-180]), щоб остаточно не зникнути, як нація. Іван Багряний у своїй громадянській ліриці проглядав ще глибше – бачив події того явища, яке відбувається у наш час. Нащадками бруталного біблійного Хама Іван Багряний показує росіян: «Ми ще *каратимем хамів / Мечем Республіки / На місці лобнім, / там, / біля Софії!*» [1, с. 68]. У поемі «Антон Біда – герой труда» цього ж автора національна святиня – Софія Київська – вкотре постає міфологією звинувачення і торжества справедливої кари, навіть на рівні Божого Страшного Суду: «*Ми прийдемо з усіх світів / Із всіх розпуть Росії – / На втіху й щастя матерів! / Для ворогів же... / В тій порі / Для них засяє Бог вгорі / І меч біля Софії*» [1, с. 352]. Міфологічний простір «усіх світів», тобто Богом даної території іншим народам, які прихистили українських емігрантів, чітко відокремлюється від інфернального простору Росії (де українці можуть бути лише в'язнями), увиразненого словом «розпуття», внутрішня форма якого передбачає непевність за свою власну долю і підсвідомі вагання перед остаточним вибором того народу, який став колонізатором для інших націй на цілі епохи.

Сміємо зауважити, що пророцтва багатьох художніх текстів письменників української діаспори не були надуманими й не виникали на порожньому місці. Колективна підсвідомість української нації, звідки в моменти натхнення ці одкровення й виринали на сторінки художніх текстів, оперувала насамперед складниками національного міфу. Якщо з цієї точки зору брати до уваги українські національні символи (малинові й жовто-сині знамена, тризуб як герб), то вже навіть ці атрибути однозначно засвідчують миролюбність, духовну просвітленість, вітаїзм і вічне продовження у віках українців як ознак Богом обраної нації, за віком і долею рівної хіба що також Божим улюбленицям – євреям (іудеям). Тож і час існування пересічного народу (етносу) на планеті Земля для українців не становить типових 500 років, а триває від моменту появи аріїв і трипільців – і до нинішніх днів, тобто щонайменше 4 000 років. Постійні перетрансформації і неймовірні метаморфози українського племені від трипільців до аріїв, а потім готів, скіфів, кельтів і сучасних українців, що нині вже доведено науковими методами з допомогою аналізу ДНК представників європейських народів [14, с. 10-60], подібно до птиці Фенікс, яка відроджується із власного попелу, графічно передано в головному національному архетипі – тризубі. Звичайно, в ньому можна побачити

дворогий якір, за бажання можна навіть вичитати слово «ВОЛЯ». Такий вітаїстичний знак на рівні колективної підсвідомості й клітинної пам'яті кожного українця – міфологічна гарантія непроминущості народу, та нібито й ненадійна і, на перший погляд, слабка соломинка, яка в найтяжчих умовах чи навіть безвихідних ситуаціях несподівано стає рятівною.

Література

1. Багряний І. Золотий бумеранг та інші поезії / Іван Багряний. – К.: Рада, 1999. – 679 с.
2. Багряний І. Маруся Богуславка / Іван Багряний // Буйний вітер. – Мюнхен: Україна, 1957. – С. 7-423.
3. Багряний І. Розгром: повість-вертеп / Іван Багряний. – Ульм – Нью-Йорк: Прометей, 1948. – 125 с.
4. Бірлайн Дж. Параллельна міфологія / Джон Френсіс Бірлайн. – М.: Крон-Пресс, 1997. – 333 с.
5. Вечные мысли о главном: афоризмы: Восток. Россия. Запад / авторы-сост.: А. Кожевников, Т. Линдберг – СПб.: Издательский Дом «Нева», 2005. – 592 с.
6. Грінченко Б. Зернятка / Борис Грінченко. – К.: Веселка, 1989. – 272 с.
7. Іван Багряний та українська політична думка: дискусія у Національній Спілці письменників України, яку вела Олена Логвиненко і в якій взяли участь Іван Дзюба, Анатолій Лисий, Леонід Череватенко, Олександр Шугай, Анатолій Дністровий, Андрій Кочур, Олексій Доля, Ніна Гнатюк, Марія Кочур // Літературна Україна. – 2001. – 25 жовтня. – С. 8,10.
8. Костенко Л. Берестечко: Історичний роман у віршах / Ліна Костенко. – К.: Український письменник, 1999. – 157 с.
9. Костенко Л. Вибране / Ліна Костенко. – К.: Дніпро, 1989. – 559 с.
10. Ляликов Д. О нравственности литературы / Дмитрий Ляликов, Ирина Роднянская, Виктория Чпаликова; отв. ред. и сост. Р. Гальцева // Само-сознание культуры и искусства XX века. – М.: Университетская книга; СПб.: Культурная инициатива, 2000. – С. 576-613.
11. Маланюк Є. Поезії / Євген Маланюк. – К.: Український письменник, 1992. – 318 с.
12. Ольжич О. Хотіння бути / Олег Ольжич // Цитаделя духа. – Братислава: Словацьке педагогічне вид-во, 1991. – С. 185-186.
13. Салига Т. Євген Маланюк: художня ідентифікація Росії / Тарас Салига // Літературна Україна. – 2002. – 22 серпня. – С. 10.
14. Фадєєв О. Долітописна історія України / Олександр Фадєєв / Пер. з рос. В. Шовкошитний. – К.: Український пріоритет, 2016. – 424 с.
15. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности / Эрих Фромм. – Минск: Попурри, 1999. – 623 с.
16. Шевченко Т. Великий льох: Містерія / Тарас Шевченко // Повне зібрання творів у дванадцяти томах. – Том перший: Поезія 1837-1847. – К.: Наукова думка, 1990. – С. 221-233.

17. Шевченко Т. І мертвим, і живим, і ненарожденним землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнєє посланіє / Тарас Шевченко // Повне зібрання творів у дванадцяти томах. – Том перший: Поезія 1837-1847. – К.: Наукова думка, 1990. – С. 250-255.
18. Шпенглер О. Закат Европы: Города и народы. Исторические псевдоморфозы / Освальд Шпенглер; отв. ред. и сост. Р. Гальцева // Самосознание культуры и искусства XX века. – М.: Университетская книга; СПб.: Культурная инициатива, 2000. – С. 25-58.
19. Юнг К. Архетип і позасвідоме / Карл Густав Юнг; пер. з нім. – К.: Український письменник, 2014. – 400 с. (Світло світогляду).

*Стаття надійшла до редакційної колегії 16.05.2017 р.
Рекомендовано до друку д.ф.н., професором Салигою Т. Ю.*

UKRAINIAN NATION ON THE PAGES OF UKRAINIAN DIASPORA'S FICTION OF THE 20-50^S OF THE XXTH CENTURY

O. V. Sloniovska

*Precarpathian National University Vasyl Stefanyk;
76000, Ivano-Frankivsk, Shevchenko St, 57;
tel. +380 (342) 59-60-74; e-mail: kf@pu.ukr.lit.ua*

*The article deals with the mythological notion of *mythema*, *mythologema*, *frame*, *pattern*, *concept*, *archetype*. *Image of nation-virgo*. *Colonized nation as harlot and slave in Yevhen Malaniuk's prose*. *Nation as a colonizer and a colonized nation in the novel «Defeat» by Ivan Bahrianyi*. *Political nation as the final phase of the mature and self-sufficient nation*. *National idea in the structure of the vitalistic national myth*.*

Keywords: *myth, mythema, mythologema, frame, pattern, concept, archetype; literature of Ukrainian diaspora; mythological thinking, heraldry: emblems and flags of the Ukrainian people.*